

Máj

Karel Hynek Mácha

Kontext

- 30. léta 19. století

Romantismus

- umělecký a životní styl
- reakce proti racionalitě klasicismu
- vznik v Anglii
- inspirace v gotice
- v ošklivosti je krása
- rozpor mezi snem a skutečností
- výjimečná, tajemná prostředí

Čechy

- Karel Jaromír Erben - Kytice
- Josef Kajetán Tyl - Fidlovačka aneb žádný hněv a žádná rvačka, Kutnohorští havíři, Strakonický dudák
- Karel Sabina - libreto (texty) ke Smetanově operě Prodaná nevěsta

Anglie

- George Gordon Byron - Childe Haroldova pouť
- Percy Bysshe Shelley - Odpoutaný Prométheus
- Walter Scott - Ivanhoe, Waverly

Francie

- Victor Hugo - Chrám matky Boží v Paříži, Bídníci, Legenda věků
- Stendhal - Červený a černý, Kartouza parmská

Německo

- Novalis - Hymny nocí
- E. T. A. Hoffmann - Životní názory kocoura Moura

- bratři Grimmové - pohádky

Rusko

- Alexandr Sergejevič Puškin - Evžen Oněgin, Piková dáma, Cikáni
- Michail Jurjevič Lermontov - Démon
- Ivan Alexandrovič Gončarov - Oblomov

Polsko

- Adam Mickiewicz - Pan Tadeáš

Autor

- pravý romantik
- žárlivá láska a tak, rozervanost, rozpor mezi snem a skutečností
- novočeský jamb
- autobiografické
- strach z budoucnosti
- příroda, tragické osudy
- hrady, pěší túry

Kniha

Obecně

- vrcholné dílo českého romantismu (motiv tragické lásky)
- prostý děj s historickým základem odehrávající se v krajině kolem Bezdězu
- reakce na vydání Máje
 - vlna odporu a záporné kritiky
 - vadila Máchova rozervanost
 - zcela nové pojetí vlastenectví
 - je filozofičtější, hrdina je vrah, výrazná individualita
 - nevychovné, temnost, ponurost děje
 - žádný ohled na společnost - klasicistní rys
- Mácha měl jako první odvahu vyslovit své city, zklamání, pochybnosti
- ve středu pozornosti je tragédie mladého člověka, který zavraždil (jenže několik osudových náhod svázalo tragédii jednoho člověka se životy dalších postav)
- tragédie lidí míří jednoznačně k obvinění společnosti
- marná vzpoura jedince (začarovaný kruh - společnost trestá, ale neptá se po příčinách, msta se nakonec obrátí proti skutečnému původci dramatu)
- tragédie obecně lidská - otázky kladené ve vězení Vilémem jsou vlastně Máchovou obžalobou celé společnosti

- autorovo myšlenkové ztotožnění s hrdinou (4. zpěv, závěrečné zvolání - Mácha splývá s postavou Viléma, subjektivnost básně)
- úvahy o lidské existenci, posmrtné nicotě (ve vězení)
- kategorie času - čas je prožíván subjektivně, je formou vnitřního smyslu (Mácha se netají strachem z budoucnosti, posmrtného života a nicoty)
- máchovská melancholie - typický pocit prchání, pocit zániku všeho jednotlivého (pouhý osobní sentiment nebo ucelený názor na povahu času a věčnosti s filozofickou interpretací)

Literární žánr

- lyricko-epická báseň (poéma)

Literární druh

- lyrika

Časoprostor

- pravděpodobně z dob romantismu, okolí Bezdězu

Kompozice

- dedikace (věnování)
- 4 zpěvy
- 2 intermezza (chronologický postup s retrospektivními prvky)

Téma

- pomsta

Motiv

- tragédie mladého člověka
- marná vzpoura jedince
- autorovo myšlenkové ztotožnění s hrdinou
- láska
- kategorie času
- citlivé vlastenectví
- máchovská melancholie

vypravěč / lyrický subjekt

- er-forma (autor, vševědoucí vypravěč)

typy promluv

- monology, dialogy

Postavy

Vilém

- loupežník
- zamilovaný do Jarmily
- žárlivý, pomstychtivý, nešťastný, smutný
- otcovrah

Jarmila

- krásná, nešťastná
- zamilovaná do Viléma
- poctivá, oddaně čeká na Viléma
- svedena otcem Viléma

poutník Hynek

- vystupuje ve 4. zpěvu, sám autor
- zamyšlený, vrací se k Vilémovu popravišti

otec Viléma

- nečestný
- svůdce Jarmily

Děj

Obávaný vůdce loupežníků Vilém zabil svého soka v lásce, aniž však věděl, že je to jeho vlastní otec, který ho v dětství vyhnal z domu - kvůli němu se Vilém stal loupežníkem. Vězeň Vilém v noci před popravou přemýšlí o svém osudu, loučí se se životem a vzpomíná na svou milou Jarmilu, kterou jeho otec svedl. Svou vinu odmítá, sám sebe vidí jako oběť sobeckého, nemilujícího otce. S Vilémem soucítí též žalářník, zdrcený tím, co mu o sobě Vilém vyprávěl. Po hodinách plných samomluv, kde vystupuje smrt jako definitivní konec života, je nešťastný otcovrah brzy ráno odveden na popraviště, doprovázen modlícím se davem. Uprostřed májové přírody se v slzách loučí s milovanou zemí. Tomuto příběhu předchází v 1. zpěvu scéna, v níž Jarmila marně čeká za májového večera na Viléma a dozvídá se o jeho osudu. V závěrečném zpěvu přichází na místo popravы poutník Hynek (představující samotného Máchu), kterého zasáhne, když uvidí kostlivce v kole a ztotožňuje se s Vilémem („... na tváři lehký smích, hluboký v srdci žal...“).

Ukázka

Byl pozdní večer – první máj –
večerní máj – byl lásky čas.
Hrdliččin zval ku lásce hlas,
kde borový zaváněl háj.
O lásce šeptal tichý mech;
květoucí strom lhal lásky žel,
svou lásku slavík růži pěl,
růžinu jevil vonný vzdech.
Jezero hladké v křovích stinných
zvučelo temně tajný bol,
břeh je objímal kol a kol;
a slunce jasná světů jiných
bloudila blankytnými pásky,
planoucí tam co slzy lásky.

(3. zpěv - ukázka)

To vše zločinec ještě jednou zřel,
to vše, jež nyní opustiti měl,
a hluboký srdce mu žel uchvátí;
hluboce vzdechne – slza slzu stíhá –
ještě jednou – posledně – vše probíhá,
pak slzavý v nebe svůj zrak obrátí.
Po modrém blankytu bělavé páry hynou,
lehounký větřík s nimi hraje;
a vysoko – v daleké kraje
bílé obláčky dálným nebem plynou,
a smutný vězeň takto mluví k nim:
„Vy, jenž dalekosáhlým během svým
co ramenem tajemným zemi objímáte,
vy hvězdy rozplynulé, stíny modra nebe,
vy truchlenci, jenž rozsmutnivše sebe,
v tiché se slzy celí rozplýváte,
vás já jsem posly volil mezi všemi.

Daleko zanesl věk onen časů vztek,
dalekoť jeho sen, umrlý jako stín,
obraz co bílých měst u vody stopen klín,
takt' jako zemřelých myšlenka poslední,
tak jako jméno jich, pradávných bojů hluk
dávná severní zář, vyhaslé světlo s ní,
zbortěné harfy tón, ztrhané strůny zvuk,
zašlého věku děj, umřelé hvězdy svit,
zašlé bludice pout', mrtvé milenky cit,
zapomenutý hrob, věčnosti skleslý byt,
vyhasla ohně kouř, slitého zvonu hlas,
to jestiť zemřelých krásný dětský čas.

Figure 1: ukázka